

Roditelji i djeca: Analiza romana V. Novaka

Turkalj, Martina

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:631434>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-20**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI

FILOZOFSKI FAKULTET

ODSJEK ZA KROATISTIKU

MARTINA TURKALJ

RODITELJI I DJECA: ANALIZA ROMANA V. NOVAKA

Završni rad

Pula, rujan 2019.

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI

FILOZOFSKI FAKULTET

ODSJEK ZA KROATISTIKU

MARTINA TURKALJ

RODITELJI I DJECA: ANALIZA ROMANA V. NOVAKA

Završni rad

JMBAG: 0303059923, redoviti student

Studijski smjer: Hrvatski jezik i književnost i Talijanski jezik i književnost

Predmet: Hrvatska književnost romantizma i realizma

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Filologija

Znanstvena grana: Kroatistika

Mentor: Doc. dr. sc. Boris Koroman

Sumentorica: Dr. sc. Dubravka Dulibić-Paljar, v. pred.

Pula, rujan 2019.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Martina Turkalj, kandidatkinja za prvostupnicu Hrvatskoga jezika i književnosti i Talijanskog jezika i književnosti, ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju bilješke i bibliografija. Izjavljujem da ni jedan dio Završnoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, te ne krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za neki drugi rad na bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica:

U Puli, _____, _____ godine.

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, Martina Turkalj, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, nositelju prava korištenja, da moj završni rad pod nazivom Roditelji i djeca: analiza romana V. Novaka upotrijebi da tako navedeno autorsko djelo objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te preslika u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

Potpis

U Puli _____.

Sadržaj

1. UVOD.....	1
2.HRVATSKI BALZAC – VJENCESLAV NOVAK.....	2
2.1. DJETINJSTVO I OBRAZOVANJE	2
2.2. STVARALAŠTVO I GLAVNI MOTIVI	2
2.3. NOVAK – DRUGAČIJI OD SVOJIH SUVREMENIKA.....	3
3. OBITELJ.....	4
3.1. ULOGA OBITELJI U RAZVOJU DJETETA	4
4. PATRIJARHAT, PATRIJARHALNOST.....	5
5. POSLJEDNJI STIPANČIĆI.....	7
5.1. VALPURGA – SUPRUGA I MAJKA.....	7
5.2. ANTE – SUPRUG I OTAC	8
5.3. VALPURGA – LUCIJA (Odnos majke i kćeri).....	8
5.4. VALPURGA – JURAJ (Odnos majke i sina).....	9
5.5. ANTE – JURAJ (Odnos oca i sina)	10
5.6. ANTE – LUCIJA (Odnos oca i kćeri)	12
6. TITO DORČIĆ	14
6.1. ANDRIJA I LUCIJA – MEĐUSOBNI ODNOS RODITELJA	14
6.2. ANDRIJA I LUCIJA – ODNOS PREMA TITU.....	15
6.3. ANDRIJA I TITO (Odnos oca i sina).....	16
6.4. TITO.....	17
7. PAVAO ŠEGOTA	18
7.1. MIJAT I PAVAO (Otac i sin)	18
7.2. MARA I PAVAO (Majka i sin)	18
8. POD NEHAJEM.....	20
8.1. OBITELJ IVELIĆ	20
8.2. OBITELJ MIKULČIĆ	20

8.3. OBITELJ MARTINIĆ	21
9. UTJECAJ RODITELJA NA MORALNI, SOCIJALNI, INTELEKTUALNI I EMOCIONALNI RAZVOJ	22
9.1. PROFIL OCA U ANALIZIRANIM ROMANIMA.....	22
9.2. PROFIL MAJKE U ANALIZIRANIM ROMANIMA	23
10. SAMOUBOJSTVO KAO IZLAZ I BIJEG OD RODITELJA	23
11. ZAKLJUČAK.....	24
12. LITERATURA I IZVORI	25
13. SAŽETAK	26
14. ABSTRACT	27

1. UVOD

Ovaj rad temeljen je na analizi odnosa između roditelja i djece u romanima *Posljednji Stipančići*, *Tito Dorčić*, *Pavao Šegota* i *Pod Nehajem*. U samome početku rada predstavljen je autor, Vjenceslav Novak. Nakon toga objašnjen je pojam obitelji i uloga iste. Prije samih analiza romana dat je uvid u pojam patrijarhalnost koji se prožima romanima. Zatim slijedi niz analiza romana prethodno redom navedenih. Vidjet ćemo kako otac može pozitivno i negativno utjecati na razvoj djece i kako se briga i neostvarene želje projiciraju na razvoj, odrastanje i školovanje djece. Novak je u svojim romanima prikazao česte i istinite obiteljske odnose svoga vremena pa ćemo imati priliku upoznati se s istim. U nekim ćemo se trenucima pozitivno čuditi postupcima oca, ali u nekim vrlo negativno. Nakon analiza slijedi razrada uloga očeva i majki te njihovi profili u romanima. Na kraju ćemo se dotaknuti oduzimanja vlastitog života i bijega od roditelja.

2.HRVATSKI BALZAC – VJENCESLAV NOVAK

2.1. DJETINJSTVO I OBRAZOVANJE

Vjenceslav Novak rođen je u Senju 1859. godine, a preminuo je u Zagrebu 1905. godine. Odrastao je u malograđanskoj obitelji koju su činili otac, podrijetlom Čeh, i majka koja je bila rodom iz Bavarske. Osnovnu školu završio je u Senju, a gimnaziju je pohađao i u Senju i u Gospiću. U Zagrebu je završio učiteljsku školu i radio kao učitelj u rodnome Senju. Bio je vrlo talentiran za glazbu pa je nedugo nakon rada u školi, dobio vladinu stipendiju za studij u Pragu. Nakon završene tri godine vraća se u Zagreb i postaje profesorom na Učiteljskoj školi. Od mladosti boluje od tuberkuloze i bori se s bijedom koja je bila prisutna u njegovoj obitelji pa tako piše kako bi prehranio obitelj. U literaturi se napominje i da je Novak naš prvi glazbeno-pedagoški pisac te da je njegov značaj i doprinos na području glazbene pedagogije i povijesti glazbe izuzetno velik i nezaobilazan (Merkler 1996: 167-168).

2.2. STVARALAŠTVO I GLAVNI MOTIVI

Još kao gimnazijalac, Novak je pisao pjesme. Njegova prva pjesma, *Lavoslavu Vukeliću*, objavljena je u *Vijencu* 1874. godine. Kasnije je, kao profesor glazbe, izdavao list *Glazba*. Budući da je bio vrlo talentiran za glazbu, napisao je i nekoliko udžbenika iz glazbene teorije i prakse poput *Priprava k nauci o glazbenoj harmoniji*, 1889.; *Starocrkvene hrvatske popijevke* 1891. i *Uputa u orguljanju* 1893. Novak je pisac s razvijenim socijalnim osjećajem. Opisivao je sve društvene slojeve i sve aspekte hrvatskoga društvenog života druge polovice 19. stoljeća. U kratkoj je prozi postupno sve više usmjeravao pozornost prema ljudima s društvene margine (Nemec 2009: 7-10). Nakon poezije preorijentirao se na pripovjednu prozu. Prvu novelu *Maca* napisao je 1881. godine. Pozornost je usmjeravao na društvene činjenice i probleme koji su glavni pokretači radnje. Prvi se približio svijetu sirotinje. Demaskirao je malograđansku sredinu u svim aspektima. Tematizirajući uobičajene probleme kojima se bavio naš

realizam, izbjegao je patetiku, sentimentalnost i nostalgičan ton (Nemec 2000: 535-536). Njegovo stvaralaštvo obično se dijeli na određene tematske krugove: senjski, podgorski i gradski-zagrebački krug. U senjskome je krugu vjerno prikazao ljudske karaktere, običaje i događanja. Prikazao je sve društvene staleže, ribare, sirotinju, svećenike, težake i patricije. Vjerno je, također, oslikao svijet staroga Senja u pripovijetkama *Prva plaća*, *Gospodična Veronika*, *Na smrtnoj uri*, *Slovo zakona* te u romanima *Pod Nehajem*, *Tito Dorčić* i *Posljednji Stipančići* (Merkler 1996: 168-169). Isto tako, jedini je opisao tegoban život podgorske sirotinje koja je opstajala od tuđe milosti. Prikazao je poseban svjetonazor koji se razvio kao posljedica vrlo okrutnih životnih okolnosti. Siromaštvo, bijeda, smrt i konflikti sredine vjerno su oslikani u pripovijetkama *Fiškalova ispovijed*, *Pod prijekim sudom*, *Podgorska lutrijašica*, *Baba Marta*, *Podgorka* pa čak i u romanu *Pavao Šegota* (Merkler 1996: 169). Novak je, tako, opisao svijet u kojem se čovjek svakodnevno bori za opstanak i dostojanstvo.

2.3. NOVAK – DRUGAČIJI OD SVOJIH SUVREMENIKA

Tragičnom pričom o ljudskoj bijedi, o obiteljskom rastakanju i o potrebi za prisnošću i praštanjem, Novak je zaposjeo tematski prostor koji je, začudo, ostao izvan interesa ostalih naših realista. Približio se svijetu sirotinje, beskućnika, prosjaka, gladnih đaka i studenata. Najmanje je bio rob konvencija i šablona, nije podlegao pomodnim literarnim strujama i utjecajima. Zato je i doživio opravdanu estetsku rehabilitaciju pa ga danas hrvatska književna historiografija s pravom uvrštava u sam vrh našega književnog realizma. Nemec ga, također, poistovjećuje sa Zolinim opisom romansijera koji "mora pripasati bijelu pregaču i poput anatoma parati vlakno po vlakno sasvim gole ljudske životinje ispružene na kamenoj ploči u amfiteatru" (Nemec 2009: 12) i kazujući: "To upravo čini Novak u ulozi društvenog dijagnostičara koji, sa skalpelom u ruci, obavlja svojevrсну autopsiju osnovnog socijalnog mikroorganizma: obitelji." (Nemec 2009: 13). Novak je, između ostaloga, "smatrao da je zadaća pisca upiranje prstom u gnojne rane društva jer bez toga neće biti nikada liječenja socijalnog zla." (Nemec 2009: 23). Prema građi odnosio se objektivno i od svih svojih suvremenika najviše se približio stilskoj paradigmi europskog realizma. Zbog toga je i prozvan hrvatskim Balzacom (Nemec 2000: 536).

3. OBITELJ

"Obitelj je temeljna društvena jedinica, prva i osnovna životna zajednica, zajednica osoba, najmanja društvena stanica i kao takva temeljna ustanova za život svakoga društva." (Vukasović 1999: 16).

3.1. ULOGA OBITELJI U RAZVOJU DJETETA

Obitelj obnaša presudnu ulogu u životu svakog djeteta. Predstavlja mu utočište u kojem se osjeća sigurno i razvija svoju osobnost. Iako se odrastanjem ovisnost i utjecaj obitelji smanjuje, ono zapravo nikada ne prestaje. Tijekom cijeloga života obitelj je osnovna društvena grupa u kojoj čovjek živi i funkcionira. Samo je obitelj ta koja može čovjeku pružiti potpunu emocionalnu, tjelesnu i socijalnu zaštitu, ali nije uvijek tako. Društvene krize, ekonomske okolnosti, nezaposlenost, različite strukture obitelji te ostali čimbenici, itekako utječu na funkcioniranje obitelji i na ponašanje roditelja. Primjerice, obitelji koje su analizirane u ovome radu zasigurno ne odgovaraju opisu standardne obitelji. Djeca, u kasnijoj dobi, nisu mogla pronaći utočište u svojoj obitelji zbog neadekvatnih roditeljskih stavova i ponašanja. (Rosić 2002: 34-35). O tome govorimo dalje u radu.

4. PATRIJARHAT, PATRIJARHALNOST

"Patrijarhat i patrijarhalnost potječu od riječi patrijarh (grčki patria = pleme i archos = vođa), koja znači praoca, rodonačelnika, glavu roda u rodovskom društvu." (Kodrnja 2002: 156). Jedna od definicija kaže da je patrijarhat "oblik rodovske zajednice u kojoj je osnovna društvena jedinica očev rod." (Klaić 1999: 98). U tom je smislu patrijarhat najčešće definiran, "kao sistem utemeljen na moći oca, a patrijarhalnost kao niz značajki toga sistema." (Kodrnja 2002: 156). Može se reći da se u ranijoj literaturi patrijarhat prikazivao kao samorazumljiv i neupitan sistem zasnovan na autoritetu muškarca, to jest oca, dok se u novijoj literaturi uz taj pojam vežu termini kao što su dominacija, podčinjavanje i falocentrizam. Kada je u središtu žena, onda se vežu pojmovi asimetrije, drugosti i marginalnosti (Kodrnja 2002: 157). U tom kontekstu Kodrnja u svome članku spominje Hegelovu patrijarhalnu podjelu između žene, muškarca i djece. Osnova tog odnosa je inferiornost žena i djece, koja je prirodna i održava se njihovom poslušnošću (djece) i služenjem (žene) (Kodrnja 2002: 158). Hegel smatra da muškarac čini ženu i da joj daje vrijednost jer ju ona sama po sebi nema. "Ona ga voli, zašto? Jer će on postati njen muž, jer treba da je učini ženom; - ona treba da od njega kao muža dobije svoje dostojanstvo, vrijednost, radost, sreću kao supruga, a to je da postane žena." (Hegel 1964: 407, prema Kodrnja 2002: 158-159). Na kraju navodi osnovnu funkciju žene, služenje. "Žena služi, za upotrebu je mužu i da bi se širila porodica – ako je on mrtav, izgubljena je njena korist" (Hegel 1964: 416, prema Kodrnja 2002: 159). Iste su ideje opet široko proširene i podrazumijevaju i to da su u patrijarhalnome društvenom sustavu muškarci uvjereni da su žene nesposobne za naobrazbu i sudjelovanje u bilo kakvom vidu javnoga života. Smatrali su da su sposobne samo za udaju, a takav negativan stav prema obrazovanju žena potrajao je sve do prije nešto više od sto godina (Feldman 2012: 235). S druge strane, promjena položaja žena 20. stoljeća bila je korjenita iako ne potpuna pa je danas većini žena na Zapadu dobro i uživaju ostvarenu slobodu i ravnopravnost.

Mnoge su se odvažile okušati u *muškim* poslovima u kojima su neke uspješnije od muškaraca. Najčešće, mnoge žene i dalje žive pokorno po muškom ukusu, kao dobre supruge i majke u dobrom patrijarhalnom braku. To znači da je i danas, kao što je bilo nekada, suprug često gospodar u kući, da sam odlučuje

gotovo o svemu, o ženi, djeci i izdatcima u kućanstvu, iako su danas žene i muškarci u podjednakom postotku zaposleni izvan kuće te žena doprinosi kućnom budžetu, ponekad i više od muškarca (Feldman 2012: 243-244).

Međutim, život domaćice polovinom 20. stoljeća još uvijek je bio ponižavajući. Još 1955. godine, kaže Feldman, da u priručniku se za žene, *Vođenje kućanstva*, mogla pronaći ova uputa:

Pripremite večeru na vrijeme. Planirajte već ujutro ili čak dan ranije što ćete kuhati, kako bi vašeg supruga na vrijeme dočekalo ukusno jelo kad se vrati s posla. Pripremite se za muža. Odmorite se 15 minuta prije njegovog dolaska. Popravite šminku, stavite vrpce u kosu i izgledajte svježije. Smanjite buku, isključite sve kućne aparate i naučite djecu da budu tiho. Budite sretni što ga opet vidite, slušajte ga, a vi ne govorite. Jer on sigurno razmišlja o važnijim stvarima nego vi. Ne prigovarajte mu ako dođe kasno kući ili ako navečer ode bez vas negdje na večeru. Ne sumnjajte u njegovu sposobnost prosuđivanja, njegovo poštenje i moral. Ne zaboravite da je on gospodar u kući i da će zato uvijek provoditi svoju volju pošteno i pametno. Zapamtite, dobra žena zna gdje joj je mjesto! (Feldman 2012: 245-246).

Iako je to bilo prije više od pedeset godina, ova pravila vrijede za mnoge žene još i danas. Mnoge žene očekuju potvrdu svoje vrijednosti od zadovoljnog muškarca i vjeruju da to zaslužuju nakon što ispune ono što patrijarh od njih zahtijeva. Međutim, a to je ono što je i mnogo važnije u ovom kontekstu, ta su uvjerenja i stavovi da „ (...) dobra žena zna gdje joj je mjesto!“, ključni za razumijevanje književnih djela koja su predmet ovoga rada i nastaju unutar takvoga sustava vrijednosti i koja se, što je jako važno, prema istome vrlo kritički odnose.

5. POSLJEDNJI STIPANČIĆI

Ovaj roman izvanredna je prilika po kojoj se može uvidjeti život nekadašnjih hrvatskih obitelji. Može se vidjeti i osjetiti razlika između ženske i muške djece i okvirno između žene i muškarca. Muškarac je, naravno, bio na čelu obitelji, a žena mu je bila podređena. Muška su djeca bila više cijenjena nego ženska, a to će se vrlo jasno vidjeti u odnosu između Lucije i Jurja. Analizu ćemo obiteljskih odnosa vršiti tako da ćemo svaku od tih pojava posebno promotriti, a počinjemo s likom Valpurgе.

5.1. VALPURGA – SUPRUGA I MAJKA

Valpurga je bila odgajana po strogom tradicionalnom režimu odgajanja ženske djece. Bila je neiskvarena srca, plaha, naivna, neiskusna i nije poznavala svijet.

Dobročudna od prirode, a odgojena u roditeljskoj kući odgojem koji je gušio u ženskoj djeci svaku samostalnost, podvrgla se vrlo lako njegovoj volji i bila je u sebi uvjereni da ne može pripadati nego samo njemu, da je svijet svake žene optočen ovako samo s mužem, koji ju je usrećio otevši je djevojaštvu. (Novak: 55)

Valpurga se svome mužu divila, za nju bio je jedini pravi muškarac. Na početku zajedničkoga života "priviknula se da samo na izjavu njegove volje čeka i ona kao što i ostala služinčad u kući, i da se svaka njegova zapovijed vrši sa strahom i žurbom" (Novak: 51). Postala je ropkinja u njegovoj kući i toliko mu podređena da je sjedenje s mužem za istim stolom, smatrala gotovo čašću. Pred Antom nije smjela ni poljubiti ni pomilovati sina jer bi ga tako mogla učiniti odviše razmaženim. Jedino je smjela odgajati kćer i to joj je bila zadaća. Valpurga se nije smjela buniti, a nije ni htjela od straha. Bila je plaha i tiha pred mužem i sinom, uvijek je pokušavala miriti posvađane ukućane. Podnijela je veliku žrtvu za svoju obitelj te kao posljednji Stipančić ostaje sama, siromašna, izdana od sina. Tako i umire. Roman završava riječima: "Kad su se večerju ti bijeli prosjaci izgubili s Nehaja kao duhovi u mraku, ostala je Valpurga na

svom mjestu mirno ležeći. Napokon je netko odgaljo njezinu platu i našao je ukočenu; dovršila je od svoje bolesti srca." (Novak: 222).

5.2. ANTE – SUPRUG I OTAC

Ante je pravi primjer patrijarhalnog oca. Glava je kuće obitelji Stipančić. Svoju je ženu tretirao gotovo kao predmet, stvar. Smatrao je da kao i svaka druga žena, smisao života mora naći u služenju mužu i djeci. Osim što je degradirao svoju ženu, tvrdio je da je on taj koji je zaslužan za njihov odgoj. "Bdio sam dan i noć nad njihovom naukom i uzgojem, nijesam im dao u dodir od samoga straha ni s kim, nitko mi nije bio za njih dvoje dosta povjerljiv, nitko – ni ti koja si im mati." (Novak: 136). Ante Valpurgi nikad nije iskazivao osjećaje, osim pred samu svoju smrt. "Kad se u neko doba noći probudila, osjetila je da je Stipančić ovio jednu ruku oko njezinoga vrata. "Ti se tako tu umaraš – reče joj on nježno i poljubi je u čelo." (Novak: 139). Citat donosi trenutak po kojemu se ipak može vidjeti da je Ante posjedovao nježnu i osjećajnu stranu te da je Valpurgu zapravo na svoj način i volio. "Nagovorio je Valpurgu da pođe u svoju sobu spavati, a kad je došla do vrata, zovne je nježno k sebi, uzme je za ruku i poljubi srdačno u usta – nakon tolikih godina!" (Novak: 140). Zapravo, jedino je prema njoj i iskazao nježnost: Luciju je zanemarivao, bila je degradirana i zaboravljena, a sin je uživao svu njegovu pažnju, novac i društvo, ali ne i osjećaje. Sina je vidio kao svojega nasljednika koji bi trebao ostvariti njegove neostvarene želje. Tek na kraju shvaća koliko je krivo postupio.

5.3. VALPURGA – LUCIJA (Odnos majke i kćeri)

Valpurga je vrlo brižna i pažljiva majka. Također i iznimno požrtvovna. Luciji je i više od toga: jedina družica, medicinska sestra i njegovateljica.

Ona svraća svaki čas pogled pun skrbi k naslonjaču gdje sjedi Lucija, no iz tog navoranog i prerano postaraloga lica zaplamsa svaki čas i jasna izjava nade, što se umiješa u izraz velike ljubavi materinjeg srca (Novak: 29).

Činila je sve, pa čak i lagala, samo da Luciji olakša djetinjstvo i kasnije dane bolesti. Suosjećala je s njom, štitila je pred ocem. Pokušavala joj je život učiniti vedrijim. Sve što joj je otac branio, ona bi joj dopuštala, iako ju je Ante stalno osuđivao zbog toga. Lucija je samo htjela slobodu, ali nije ju mogla imati. Prvo zbog oca, kasnije zbog bolesti. Tada joj, i ono malo slobode što je imala, oduzima majka previše se brinući oko njezina zdravlja. Ona je lažima i varanjima pokušavala sačuvati njezin život. Lucija se znala na majku naljutiti, ali nije znala da ju majka zapravo štiti od istine i da se Alfred nikada neće vratiti. Majka ju je lažima tako održavala na životu pokazujući punu snagu nesebične majčinske ljubavi.

5.4. VALPURGA – JURAJ (Odnos majke i sina)

Juraj je imao povlaštenu poziciju u svojoj obitelji. Otac ga je naučio da je njegova majka posve nevažna i tako se prema njoj i odnosio .

Jednom – jedva mu je bilo šest godina – poljubila ga je pred Veronikom, a mali se otresao na nju otrvši rukom lice: Ta šta me ližeš!... Valpurga se smijala tome govoreći: Eto, sav otac... ali Veronika je vidjela da su joj došle na oči suze... (Novak: 73-74)

Valpurga je sinu, kao i mužu, stoga bila posve podređena. Na dan Jurjevog odlaska u Beč na fakultet uspjela je podijeliti s njim trenutak nježnosti, iako je i tada Juraj hladan i udaljen.

Ah čuvaj se, Jurju!... – reče mu napokon i sve kao da se nije usudila da ga po želji svoga srca obujmi i pritisne na svoje grudi. – Pa piši nam, piši često, ti ne znaš kako će nam biti teško bez tebe... (Novak: 79)

Isti ostaje i u njihovu sljedećemu susretu. Iako je prošlo desetljeće kako se nisu vidjeli, Juraj u majčinu zagrljaju i dalje ostaje hladan, kao da ništa nije osjećao. U tom trenutku vidjela ga je kao stranca, kao da joj nije sin. On se nije vratio zato što je nije vidio deset godina, nego zato što mu treba novac. Nije ju pitao ni kako je niti ga je uopće zanimalo kako živi, samo je mislio na sebe. Tu se može vidjeti njegova sebičnost i otuđenost od majke koju mu je usadio otac, mada i izvjesno žaljenje:

Mislim, naime: gle, ja imam živu majku i sestru, a nemam sestre ni majke, pa ne poznam ona čuvstva što ih drugi ljudi za svojitu osjećaju. Ne bih znao reći jesam li što i koliko time izgubio. Ipak mi se čini da bi mi bilo draže kad bih ja mogao ljubiti svoju majku i sestru. (Novak: 190)

Iz ovog navoda može se nazrijeti ta Jurjeva potisnuta osjećajnost i potreba za ljubavlju. Iz nje proizlazi opisana hladnoća koja objašnjava njegovo ponašanje prema majci jer on uistinu nije poznavao majčinsku ljubav i osjeća i to zato što mu kao djetetu nije bilo dopušteno da ih osjeti, a kasnije se nije razvio u potpunu osobu. U pismima Juraj okrivljuje oca za takav odnos između njega i majke. Otac je smatrao podrazumijevanim, spominje, da žene su jednostavno nevažne, da one su stvari. Juraj je dakle svjestan svega, ali ne zna drugačije postupati. On ne zna voljeti svoju majku i vidi je kao svaku drugu ženu. Vođen svojom beskrupuloznom sebičnošću, Juraj je iskoristio majčinu emotivnu slabost i iznudio od nje novac. Poslije, kad je Valpurgi trebala pomoć da ne umre sama u siromaštvu, Juraj se nije javljao. Oni nisu uspjeli ni izgraditi odnos majke i sina zbog Antinog stava da će ga majčina ljubav učiniti slabićem. Može se zaključiti da je sin bio oduzet majci, a majka sinu.

5.5. ANTE – JURAJ (Odnos oca i sina)

Ante je bio na čelu obitelji Stipančić. Bio je dakle patrijarhalan otac koji je bio usmjeren isključivo na svojega sina od kojega je očekivao da ostvari mnoge njegove neostvarene ambicije. Od sinovljeva rođenja sve je pomno planirao. Pripreme za njegovo krštenje trajale su dva mjeseca. "Neka oci svojoj djeci pripovijedaju kako se krstio prvi Stipančićev sin!" (Novak: 53). Kako je opčinio i prisvojio Valpurgu samo za sebe, tako je i Jurja. "Ja ću te odgojiti i uputiti kojom ćeš stazom poći da se digneš do velikoga ugleda i moći. (...) Ja sam to radio jer me je tvoj život obradovao i jer sam u te metnuo sve svoje nade." (Novak: 67-68). Usmjerio je cijeli svoj život na njegovo obrazovanje, razvoj i budućnost. U Jurju je vidio potpuno naslijeđe svoje duševne sposobnosti. Sebično ga je prigrlio. Sreća na njegovom licu vidjela bi se samo kad bi o njemu pričao ili kad bi dobio njegovo pismo iz Beča. Kad je Juraj otišao u Beč, Ante je samovao. Najveće razočaranje u romanu vidi se kad je Ante dobio Jurjevo pismo.

"Reci, je li se naš Juraj mogao naučiti ikakvome zlu u roditeljskoj kući? Ni pijanstvu, ni kartanju, ni klatarenju, ni zlu drugovanju. Reci, nijesam li ga gojio kao pod staklom." (Novak: 137). Nije mogao shvatiti zašto je Juraj postao takav, a nije imao nikakvog uzora za takvo ponašanje, ali baš u toj se drugoj rečenici može vidjeti da je takvom ponašanju uzrok upravo njegov odgoj. Držao ga je pod staklom pa kad je otišao u tuđinu, bio je kao pas pušten s lanca. Najteža i poražavajuća rečenica koju je Ante morao izgovoriti bila je "Naš je Juraj propao." (Novak: 137). Tad je bio svjestan da ga je njegov nasljednik izdao i da sve što je uložio u njega više ne postoji. "Stipančić je plakao, njegov se očajni glas gušio u grlu, a ramena mu se od jecanja tresla." (Novak: 137). Zanimljivo je da je Juraj za svoj neuspjeh okrivio svog oca zato što mu nije slao novac. To se može shvatiti na dva načina. Prvo, Juraj je došao u tuđinu, bio je slobodan i mogao je raditi što je htio. Znao je da će mu otac svakako slati novac i da tako može njime manipulirati. Postao je pohlepan. Drugo, za takvo ponašanje kriv je Antin odgoj. Iako je htio najbolje za njega, pogriješio je u tome što mu je davao sve i na to ga naviknuo. Zato mu se i dogodilo to da ga je sin okrivio sarkastično mu rekavši:

Ako bi se plemenitom srcu mogla gospodina oca htjelo dati na žao što sam s praga visoke doktorske časti sašao među konobare ostaje mu vrlo lijepa utjeha da je njegov sin po svojoj prilici najinteligentniji konobar u Evropi (Novak: 138).

Iako je uložio puno truda u sina i imao velika očekivanja, Ante je bio izdan od njega i emocionalno shrvan.

I opet je proplakao onim strašnim, raskidanim glasom. Samo taj glas, te bolno zgrčene mišice lica i taj mrtvi pogled bez nade – samo je to boljelo Valpurgu poradi čovjeka za kojeg je držala da je neoboriv kao jablan što se vrškom dotiče oblaka te prkosi burama i olujama (Novak: 139).

U tom odnosu može se vidjeti otac koji je prisvojio sina samo za sebe. Odvukao ga je od majke, ali i od vlastitog djetinjstva. Juraj nije imao svoje djetinjstvo, on je odmah morao pohađati satove naobrazbe. Zato je Juraj, kad je otišao u tuđinu, postao tako hladan i željan novih stvari i ljudi. Istina je da je Ante za njega želio sve najbolje, ali time ga je uskratio za ono najvažnije, majčinsku i očinsku ljubav. Ante mu je bio kao učitelj i sila koja ga gura većemu, ali nije mu bio otac u emocionalnom smislu riječi i to se primjećuje. Nije mu pokazivao osjećaje, one prave očinske. Otuđio ga je od sebe i tek na kraju to shvatio. U Jurju je htio ostvariti nešto što on nije postigao u svome

životu. Želio je da mu sin bude ugledan i na visokoj poziciji. Za tim je uvijek patio jer je imao kompleks manje vrijednosti. Nije ga ni pitao što on zapravo želi, sve je uzeo u svoje ruke. Juraj je iskoristio sve pogodnosti koje mu je otac pružio, i više od toga. S obzirom na to da je Ante, kao roditelj, pružio svome djetetu sve i time ga razmazio, nije čudno Jurjevo pohlepno ponašanje jer nije navikao sam nešto steći.

5.6. ANTE – LUCIJA (Odnos oca i kćeri)

Ante svoju Luciju nije doživljavao. Ona je za njega, baš kao i Valpurga, bila stvar. Lucija nije smjela s njim objedovati za istim stolom. Do šeste je godine jela u kuhinji s Veronikom. Kad joj je dozvolio da jede s njima za istim stolom, Valpurga je bila presretna i uredila ju je za tu prigodu te ju upozorila da se lijepo ponaša. "Vidjet ćeš kako ćeš se dopasti ocu, samo se pametno ponašaj!" (Novak: 76). Zabranio joj je odlaske na ulicu jer bi mogla doći u kontakt s gradskom djecom, ali njoj to nije bilo po volji.

A tek kad bi se zaletjela na trg djeca – njezina bi se duša od sreće smijala njihovoj igri i svojim malim ručicama uhvatila bi se zida i plesala i vriskala od radosti jednako, kako su slobodni njezini vršnjaci i vršnjakinje izvodile svoje živahne kretove u svakojakim igrama... (Novak: 72).

Njezino krštenje nije se ni spomenulo za razliku od Jurjevog koje je bilo vrlo raskošno. Lucija je znala da je on u kući vrhovna glava i da se, kad je on u kući, ne smije trčati ni glasno govoriti. Bilo ju je strah vlastitog oca. Kad se jednom pojavila za objedom, počela je plakati, a Ante je reagirao vrlo negativno. "Što to vodiš k stolu?" (Novak: 71). Ante se uopće nije zanimalo za djevojčicu pa je ona tako rasla uz majku. Kad ga je Valpurga molila da izdvoji nešto novca i za Lucijina odijela, on je odgovorio da se "Od žene ne može više zahtijevati nego da bude dobra domaćica i vjerna supruga koja umije razumjeti svoga muža i tako mu ugoditi." (Novak: 81). Prvi put kad je Ante prišao Luciji bio je kad ona bila bolesna. Tek tada se osvrnuo i na njezino obrazovanje. Sve Lucijine potrebe smatrao je troškom. Bila je stalno u četiri zida i Valpurga mu je to naznačila, a on joj reče "Bit će dobra kućanica, a to je glavno." (Novak: 83). Može se zaključiti da je otac degradirao svoju kćer i da za nju nije planirao nikakvu budućnost

osim da bude kućanica i da služi svome budućem mužu i djeci. Lucija je ušla u godine kad su je, kao i sve djevojke, počeli zanimati dečki, društvo i izlasci.

Luciji se htjelo života i slobode, njezina je duša hrlila neobuzdano za probuđenim osjećajima djevojačke sreće što se rađala iz njezine mladosti. Ona je već razumjela muške oči što su se otimale za njom i živjela u neprestanom čeznuću da bude viđena među prvima. Njezina se mladenačka fantazija razmahala i nada u djevojačku sreću porasla... (Novak: 95).

Koliko je ona to sve željela, toliko joj je otac to sve uskraćivao. Otvoreno je govorila o mržnji prema ocu, a Ante je primijetio da ga ona služi na silu. Kako je odrastala, Lucija kao da je dobila na samopouzdanju i više se nije obazirala na Antine želje. Prije ga se jako bojala, ali sada to prestaje i kao da postaje hladna prema njemu. Počela ga je, baš kao što je i on nju, tretirati kao stvar. Glasno i jasno pokazivala je odbojnost i ljutnju prema ocu. "A što želi od mene? Ja živim zaboravljena i neugledna kao služavka, a ne onako kako bi se patricijskoj kćeri pristojalo." (Novak: 130). Lucija i Ante živjeli su neprestano na ratnoj nozi.

Prošlo bi mnogo dana da ne bi Lucija izim hladnog, usiljenog pozdrava ni riječi s ocem progovorila. (...) Sad mu je smjelo pokazivala u oči da čuti njegovu nepravdu (Novak: 129-130).

Bila je jako nesretna i nezadovoljna. "Ali kakvi otac? – spusti Lucija niza se ruku s knjigom. – Zar mi je bio otac, kakvi su drugi očevi svojim kćerima? (...) Bratu sve – a meni baš ništa!" (Novak: 132). Ante se tada čudio njenom ponašanju, a nije shvatio da je ono samo odraz njegovog višegodišnjeg nemarnog tretiranja. Poslije je Antu to mučilo. Zanimljivo je da on nije mogao razumjeti zašto se ona tako ponaša prema njemu i još se zbog toga ljutio. Znao ju je više puta uvrijediti "Žensko je, kad stane gubiti stid, padat će nizbrdice i onda moramo biti pripravnici od nje na svako zlo, na najveću sramotu u koju može upasti ženska." (Novak: 133). Na kraju, kad je bio na mukama, napisao je Jurju pismo i u njemu kaže

Ja ti ovo javljam jer sam u brizi za Tvoju majku i Tvoju sestru. Znaj, dragi Jurje, da sam na Te izdao sve: Tvoje i njezino...Ako se meni što dogodi, a Ti joj bratski ne vratiš, njoj ne preostaje nego da obilazi tuđe pragove – dok – dok... Ja ne smijem ni pomisliti! A što nije moguće da se dogodi

mladoj i ostavljenoj djevojci koja nema pod Bogom ništa do svoje mladosti i ljepote! (Novak: 164)

Tu se može vidjeti da se Ante zapravo brinuo što će biti s Lucijom i nije htio da ostane sama i nezbrinuta. Bio je svjestan koliko joj je uskratio, a koliko je Jurju davao, ali ponos je taj koji mu nije dopuštao da joj to prizna, a trebao je. Pred smrt govorio je "Kako je dobra, kako darovita, kako umna djevojka ta naša Lucija!" (Novak: 178). Iako su bili jako udaljeni, Ante je zadnje svoje trenutke života proveo u Lucijinom naručju u kojem je, na kraju, i preminuo.

6. TITO DORČIĆ

Ovaj roman prati djetinjstvo i odraslo doba glavnog lika Tita Dorčića. U središtu je opet odnos između roditelja i djece, važnost koju roditelji imaju u djetetovu odrastanju i kasnijemu zrelome životu. Rascjep koji roman prikazuje, onaj je između djetetovih želja i mogućnosti i roditeljskih vizija. Obitelj Dorčić činili su otac Andrija, majka Lucija i sam Tito.

6.1. ANDRIJA I LUCIJA – MEĐUSOBNI ODNOS RODITELJA

Andrija i Lucija oženili su se iz ljubavi. Bio je to vrlo sretan brak.

K tome nije mogla stara Mare da ne opazi i nježno milovanje Andrije i Lucije. Koliko bi se puta osmjehnula u sebi nutarnjom radošću duše koja se jedva zamjetljivo pojavi u očima, kad bi Andrija, zanesen svojom ljubavlju, govorio s njome o Luci... (Novak 1946: 155).

Kad se rodio Tito, bili su sretna mala obitelj. Tijekom Titovog školovanja Andrija je lagao Luciji o Titovim sposobnostima i kako ga drugi etiketiraju. Nije mogao to priznati pa bi joj sve uljepšavao. Iako se kroz roman ne vidi podređenost Lucije Andriji, iz Titove svađe s Reginom može se zaključiti da je ipak takav odnos vladao među njima.

"Govorio je iz uvjerenja jer je i u njegovoj rodnoj kući bio otac neograničen gospodar pored kojega je mati imala jedva svoju vlastitu volju." (Novak 1946: 284).

6.2. ANDRIJA I LUCIJA – ODNOS PREMA TITU

Andrija i Lucija bili su vrlo brižni, ali neuki roditelji. Za svoje dijete željeli su, kao i svaki roditelji, sve najbolje. Nisu htjeli da im sin bude tek jedan obični ribar i da u životu na teži način stavlja kruh na stol. Htjeli su da bude činovnik, da uživa ugled i poštovanje. Napravili su veliku grešku onog trenutka kad su odlučili o Titovoj budućnosti umjesto njega. Na tome se temelji cijeli roman. Nisu se obazirali na njegov razvoj i želju da postane ribar jer su samo čekali da se krene školovati sve do postanka činovnikom. Nisu marili za njegove osjećaje, za žrtvu koju podnosi tijekom školovanja i za njegovo psihičko zdravlje. Žalosno je da su čak bili svjesni Titovog odabira i sreće na njegovom licu dok ga je more ispunjavalo, a ipak su mu to oduzeli. Iako su mu htjeli najbolje, učinili su mu najgore. Otac je bio svjestan da mu je u školi teško, ali i dalje ga je prisiljavao. Na kraju, kad je doživio psihički rasap, Tito im je dao do znanja što su mu napravili.

Pa zašto su me iščupali i prenijeli s rodnog tla na tuđe? Da mi bude bolje! Stare lude! Bez poznavanja i bez razumijevanja života oni su se drznuli da sude gdje će meni biti bolje! Kojim su pravom odlučivale onake neznalice mojim životom? Kojim su mi pravom oteli radost života i... kako su smjeli da me unesreće? Ja sam bio dijete, nijesam smio ni mogao prosvjedovati protiv njihovom naumu iako sam ćutio da sam tuđ u školama u koje su oni mene silom turali. A vidjeli su to i oni, ali nijesu odustajali da ne budu krvnici svoga djeteta. Lude, lude, lude! Njihovo roditeljsko pravo... Sloboda volje... A moje pravo? A moja sloboda volje? Pravo jednoga, nepravda drugoga; Osveta nije izostala: Evo me, kukavnoga ostatka života... a iz one bistrine mora gdje sam proživljavao dneve sreće, upija se sada u moju misao želja da taj ostatak satrtoga života darujem moru koje je meni darivalo radost i slast života. A one dvije stare lude gledaju u me kano dvije okamine... samo im suze teku iz očiju, a mrcvare me glupim pitanjima... ili bulje u me i nikako ne mogu da shvate još ni danas koliki su počinili grijeh... (Novak 1946: 313-314).

U tom citatu sažeta je srž odnosa između Tita i roditelja. Krivi ih za odluke koje su napravili, a on im se nije mogao suprotstaviti jer je još bio samo dijete. Iz takvog odnosa važno je shvatiti da, kao roditelji, ne pokušavamo u svojoj djeci ostvarivati naše neostvarene želje i odlučivati put njihovog života na temelju naših uvjerenja. Bitno je pustiti dijete da bude ono što jest. Ako piše lijevom rukom, zašto ga tjerati da piše desnom? U dijelu kada se treba oženiti s Reginom, odbija javiti roditeljima. Može se zaključiti da im nije ništa htio javiti iz mržnje prema njima da mu i to ne bi upropastili.

6.3. ANDRIJA I TITO (Odnos oca i sina)

Odnos Andrije i Tita prevladava cijelim romanom. Od samog njegovog rođenja, Andrija je odlučio njegovu budućnost. "Ali to mu kažem da neće doživjeti on a niti itko drugi, ako ja budem živ, da moj najstariji sin bude ribar..." (Novak 1946: 161). Želio je da mu sin bude činovnik, a prema onome tko je drugačije mislio, imao je oštar stav. "Pak da ja svoga sina izložim takvom poniženju, a bog mi je dao njega jedinoga? Nikada, gospodine kume, nikada! Tko mi to savjetuje, taj nije prijatelj meni ni mome sinu..." (Novak 1946: 171). Tito je, kao i preci, bio rođen za ribarenje. Odmalena se pokazao vješt za more koje mu je bilo dom. Ribari su odavno zaključili da će Tito biti veći ribar i od svog oca, ali Andrija je to sve opovrgavao. Ljutio se na njih kad bi to govorili. Bitno je kako Andrija ima neprijateljski stav prema onima koji mu iskreno kažu svoje mišljenje o Titovom školovanju, ali ne želi sam sebi priznati da su u pravu. Svi ljudi, koji su ga upozoravali da ne upisuje Tita u školu i da mu ne brani ribarenje, zapravo su mu istinski prijatelji. Na vrijeme su reagirali i uvidjeli Titove sposobnosti, ali Andrija, pored zdravih očiju, to nije htio vidjeti. Titu je bilo oduzeto njegovo djetinjstvo kakvo je želio, njegova mladost i zrelost. Bio je oduzet moru, a more njemu. Miris, zrak, mreže, barke, sve mu je bilo oduzeto. Tito više nije znao tko je, ali je znao da mora završiti svoju školu da postane činovnik. Kad je došlo vrijeme Titova školovanja, Andrija je preuzeo kormilo, ali ipak je bio zabrinut kako će on to prihvatiti. Činio je sve što je mogao kako bi Tito opstao u školi.

6.4. TITO

Tito je dijete kojemu je budućnost bila određena još od rođenja. Bio je prisiljen od vlastitih roditelja, a ponajviše od oca, školovati se i postati činovnik. Školu je prezirao i jednostavno se nije uklapao. "Rastresen je... samo riše neprestano po pločici svakojake barke i ribarske sprave... Kao da teško poima poradi te rastresenosti..." (Novak 1946: 166). Morali su ga često podmititi da ode u školu. Već tu se može zaključiti da su roditelji svjesni Titovog stava prema školi. Nisu ga prihvaćali, bili su uporni, "ali škola je vazda ostala crna strana njegovoga života." (Novak 1946: 167). Bio je etiketiran kao "đak koji sve nauči a ništa ne zna." (Novak 1946: 189). Tijekom školovanja i daljnjeg života bio je okružen mnogim ljudima i imao je ženu, ali može se zaključiti da je bio sam. Roditeljima se nije mogao obratiti jer su upravo oni uzrok njegovoj nesreći. Sve što je radio, radio je zato što mora, a nikako nije dobio priliku uživati svoju istinsku sreću. Bio je vrlo nesretan, neispunjen. Jedina osobina koja ga je održavala među obrazovanim ljudima bila je lukavost. Tito je bio sretan jedino kad bi bio na svome moru u svojoj barci. Kad bi udisao zrak, upijao sunčeve zrake, plesao s morem. Kad bi govorio o ribarenju, rekao bi:

Ne da se to tako kazati gospodine profesore... ja ne znam kako je to, ali mogao bih se nasigurno kladiti da ću, ribareći s drugim na istom mjestu, uloviti dva puta više nego on. To čovjek ima u sebi, a ne zna kako... Oni su mi za to zavidni, psuju me i rugaju mi se, kako ste izvoljeli čuti, a opet nije to ni samo sreća, a nije dabome ni čarolija. Ja sam o tom razmišljao, pa mislim da znam uloviti ribu zato što joj poznam ćud (Novak 1946: 195).

Iz toga objašnjenja

bivalo je profesoru sve jasnije da je Tito naslijeđena po obitelji svojstva ranom i trajnom vježbom izoštrio do savršenosti. Primivši te sposobnosti i razvijajući ih time što se laćao očeva posla sa zanimanjem i radošću, dakle i uz sudjelovanje fantazije, on se svojom neoporecivom duševnom nadarenošću htio a i mogao potpuno okoristiti u tom poslu (Novak 1946: 196).

Žalosno je da su svi ostali marili za Titovu budućnost i njega samoga. Znali su da ga ne treba udaljivati od mora i ribe, ali Andrija i Lucija to nisu prihvaćali. Posljedice su

mu ostale do kraja života. Postao je nesiguran, nestabilan i više nije poznao sebe niti što bi želio od sebe te je završio u potpunom raspadu ličnosti.

7. PAVAO ŠEGOTA

Taj se roman razlikuje od prethodna dva. Roditelji preminu još u početku, a glavni protagonist Pavao Šegota dobiva ulogu skrbnika nad sestrama. Djeca se jako dobro slažu i ne diskriminiraju jedno drugo unatoč razlici u spolu. U prvom se planu nalazi Pavlovo školovanje kao i on sam.

7.1. MIJAT I PAVAO (Otac i sin)

Pavao je imao svega šest godina kada je ostao bez oca. Otac mu je bio jako star. Navršio je sedamdeset pet godina. Bio je svjestan svoje starosti i bojao se za budućnost svoje djece. Umire na samom početku romana i možemo samo nagađati kako bi se odnosio prema Pavlu i ostaloj djeci tijekom odrastanja.

7.2. MARA I PAVAO (Majka i sin)

Udovica s troje djece, Mara, ponijela se kao izuzetno protektivna majka. Nakon iznenadno primljene financijske situacije, odlučila je, u razgovoru sa župnikom, školovati Pavla za svećenika. Ovdje opet imamo roditelja koji radi pogrešku i odlučuje što će dijete biti nakon školovanja. Bila je vrlo uzbuđena i ponosna. "Ovo će biti dika naše kuće." (Novak 1931: 16). Majka je, u konzultaciji sa župnikom, odlučila da Pavao ide za svećenika kako bi se poslije mogao brinuti prvenstveno za svoju slijepu sestru Jelicu, a potom za Doricu i nju. Takav majčin potez može se razumjeti, ali to znači da se zanemaruju želje sina i da će on, ako ne želi postati svećenikom, cijeli život biti nesretan. Dakle, sve strane nisu zadovoljene. Pavao je bio dobro, bistro i osjećajno dijete. Volio je i cijenio majku. Imali su rijetko istinski odnos pun osjećaja i poštovanja.

Majka je pazila da mu sve želje budu ostvarene, a on joj je vraćao izvrsnim školskim uspjehom i dobrim ponašanjem. Kad se izjasnio da ne želi postati svećenik, majka je bila razočarana i potresena. Molila ga je da ne ide u svijet i da ih ne ostavlja. On je, samo zbog obzira i poštovanja prema njoj, prihvatio njezine želje, ali "plakaše nad svojom sudbinom noseći u grudima teške okove obećanja, kojim se je majci zavjerio..." (Novak 1931: 22). Osjećao je njezinu bol, ali nije mogao prijeći preko svojih želja i ambicija. Tu se može vidjeti trenutak u kojem se ne slažu, ali Pavao bi, kao dobro dijete, riskirao svoju sreću radi majčine. Budući da ga je jako voljela, Mara ipak nije mogla svome sinu oduzeti sreću pa mu je dala blagoslov da postane što god želi, ali pod uvjetom da je sretan. Pavlu je to puno značilo. Kao da je dobio dopuštenje da živi, da bude slobodan. Iz njena opiranja prema njegovu odlasku u svijet, vidi se majčinska ljubav i briga za vlastito dijete. Bojala se da će ga svijet pokvariti, da će iskoristiti njegovu dobrotu i napraviti od njega zla čovjeka. Kad je umrla, bio je shrvan. "Pavao se okameni i osjeti, kao da mu se u glavi razletio mozak... U licu mu ne bijaše ni kapljice krvi, samo oči mu bljesnuše divljom vatrom kao u ludilu..." (Novak 1931: 30). Na fakultetu je često mislio o njoj i znao se rasplakati. Na kraju, kad se bez ičega vraća svome domu, majku vidi na drugačiji način.

Nekada, oh nekada nije joj se smio slike sjetiti, da ne plače, gorko ne proplače! Sad je gleda na odru, ali mjesto blagih crta, mjesto one ljubavi, koja je poput vječnoga svijetla na tom licu kao na posvećenom žrtveniku gorjela, sad je vidio mrtvo tijelo, zaklopljene oči, otanjeni nos i dvije nozdrve crne, začađene dimom mrtvačkih svijeća... (Novak 1931: 153).

Pokajao se što nije poslušao majku i postao svećenik. A u tome se, kao i u prethodnim romanima, može vidjeti kako se odnos između djeteta i roditelja mijenja, a u ovom se slučaju promijenio Pavlov pogled na majku.

8. POD NEHAJEM

8.1. OBITELJ IVELIĆ

Ovu obitelj čine otac i kćer. Otac se prema kćeri ponaša klasično patrijarhalno. Prikovao ju je za kuću. Bio je strog, korio ju i nikada hvalio.

Jeli nije bilo ni trinaest godina, kad je bila zabrinuta kućanica, dok su njezine vršnjakinje provodile najveselije dane igrajući se posjeta, lutaka i skrivača u susjednim ulicama. Doista ju je vuklo i nosilo srce u to kolo, ali strah pred mrkim ocem bijaše jak da ušutka njezine želje (Novak 1932: 15).

Jele je odrasla u Ivelićeva četiri zida bez da je uživala u svome djetinjstvu. Osjećala se skućeno i utućeno. Nije se usudila napraviti išta protiv očeve volje jer je smatrala da je prirodno da otac ima takav odnos prema njoj. Međutim, ispod krinke strogoga i krutoga oca, krila se nježna briga i ljubav za vlastito dijete. Kad bi Jele zaspala, "došuljao bi se na prste do kreveta, poljubio dijete i blagoslovio ga načinivši mu nad glavom znak sv. Križa." (Novak 1932: 15). Otac joj je dogovorio muža, ali nije htio da ona ode, bojao se samoće. "Tvrd sam i krut, mislila si, al u srcu nosim, dijete, samo tebe – velim ti: uzmi ga, ako mi se i teško s tobom rastati." (Novak 1932: 20). Osigurao je svojoj kćeri najboljeg muža i znao je da će biti sigurna. Kad je umro, Jele je dugo žalovala.

8.2. OBITELJ MIKULČIĆ

Ovu obitelj čine Jele i njen muž Mikulčić. Za razliku od klasičnih patrijarhalnih muževa i očeva, Mikulčić je bio liberalniji. Svoju je ženu volio i poštovao, brinuo se i ugađao joj. Najbitnije mu je bilo da je sretna i zadovoljna. Bio je ponosan na svoju trudnu ženu. Između njih prikazana je prava istinska ljubav dvoje ljudi. Nažalost, u noći kad je Jele rodila djevojčicu Ritu, Mikulčić je umro. Kao i u *Pavlu Šegoti*, imamo majku udovicu. Jele je bila usamljena, živjela je svakim danom u svojim mislima, ali to

nije utjecalo na brigu za dijete. Često je sanjala svoga muža i molila ga da ju ne ostavlja samu. Ritu se može povezati s likom Lucije iz *Posljednjih Stipančića* po tome što se najviše voljela družiti sa sluškinjama, a u društvu se obrazovanih nije snalazila jer je i sama živjela samo kućnim životom. Djelo tako donosi tipičan presjek života obične mlade djevojke 19. stoljeća.

8.3. OBITELJ MARTINIĆ

Ovu obitelj čine otac, majka i četvero djece, Milka, Dragi, Ida i Mirko. Muž izuzetno poštuje ženu. "Marijo, ti si sa mnom već dvadeset godina, a reci mi pravo, jesam li ti ikada koju želju uskratio ili se dirao u tvoje poslove? Gospodarica si u kući, radiš što hoćeš, trošiš koliko hoćeš – pa to i je pravo! Gospođa si, to ti spada!" (Novak 1932: 31). Roditelji nisu bili strogi prema djeci. Nisu ih prisiljavali na daljnje školovanje, pogotovo majka. "Molim te ostavi dijete na miru, ta nije ni knjiga usrećila sve ljude!" (Novak 1932: 40). Iz toga se jasno vidi razlika u odnosu s roditeljima iz prijašnjih romana. Znali su procijeniti sposobnosti i želje svoje djece, no svejedno su kao roditelji i sami nehotice griješili pretpostavljajući stariju djecu mlađoj. Najstariji im je sin tako nada i uzdanica, ali i s njim se događa isto što i s Jurjem u *Posljednjim Stipančićima* – oca grubo financijski iskorištava. Najmlađi je sin Mirko sve do polaska u školu bio u Baški na dojaštvu. Kasnije se majka pokajala što ga je tako otuđila. Na kraju je shvatila

Ta baš ovo dvoje mlađe djece, za koju nije nikada prije osjetila toliko roditeljske brige i ljubavi, kojoj nije mogla dati ni dijelak onoga, što je davala starijoj djeci – upravo to dvoje živjelo je u njoj, osjećalo s njom, ljutilo ju, veselilo se i plakalo kako god se veselila i plakala ona! Starija djeca za koju je dala sve, pripadala su drugima, a ovo dvoje, kojima nije sačuvala ništa – pripadalo je njoj; ono je dvoje ljubilo svijet, a ovo nju i roditeljsku kuću (Novak 1932: 119-120).

"U patrijarhalnoj sredini otac koji ipak pokušava podijeliti svoje obaveze u odgoju djece sa suprugom, nerijetko je predmetom ismijavanja, osude ili kritika svoje okoline." (Rosić; Zloković 2002: 47). Novak je u ovom romanu predstavio gospodu Martinića i Mikulčića koji se razlikuju od ostalih očeva u prethodnim romanima. Oni

poštuju svoje žene i tretiraju ih kao sebi ravne. Kada bismo ih usporedili s ostalim patrijarhalnim očevima, ne možemo ih shvatiti kao autoritete u kući. Takvo ponašanje izaziva čuđenje kod čitatelja.

9. UTJECAJ RODITELJA NA MORALNI, SOCIJALNI, INTELEKTUALNI I EMOCIONALNI RAZVOJ

Roditeljstvo je jedna od uloga koja potpuno zaokuplja. Djetetu je obitelj prva sredina koja osigurava socijalna edukacijska iskustva. Roditelji su prvi koji utječu na djetetov tjelesni, socijalni, intelektualni, emocionalni i moralni razvoj. Različiti roditeljski pozitivni poticaji i pružanje pomoći djetetu značajno pomažu njihovu razvoju (Rosić; Zloković 2002: 44). U prethodnim romanima vidi se kako roditelj može negativno utjecati na djetetov socijalni, intelektualni i emocionalni razvoj i kako su posljedice za dijete kobne.

9.1. PROFIL OCA U ANALIZIRANIM ROMANIMA

Opisujući suvremene pojave, Novak je vjerodostojno prikazao figuru patrijarhalnog oca tog vremena. Otac je imao potpunu vlast nad svim članovima obitelji. Kao roditelj, svoju odanost usmjeravao bi pretežno na muško dijete. Osigurao bi mu obrazovanje i lagodan život. Držao bi do njegova ugleda i u njemu poticao razvoj budućega gospodina. Žensku su djecu zanemarivali i nisu im dali prostora za psihički i socijalni razvoj. Sve to pokazuje nam da u ovim romanima postoje dvije vrste oca. Onaj koji nimalo ne mari za svoje dijete i onaj koji je opčinjen njegovim intelektualnim, moralnim i socijalnim razvojem. Te karakteristike mogu se uočiti u romanima *Posljednji Stipančići* i *Tito Dorčić*. Ante Stipančić pravi je primjer oca koji se previše miješao u razvoj i život svoga sina i to završava njegovim bijegom i mijenjanjem imena i prezimena. Premalo se bavio kćerkinim razvojem. U *Titu Dorčiću* vidimo istu situaciju kada je riječ o sinu i to na kraju dovodi do tragedije. U romanu *Pod Nehajem* otac se

Iveć razlikuje od toga tipa oca, jer iako se ponašao strogo i nedodirljivo, zapravo je brinuo o svojoj kćerki mada joj to nije pokazivao, a tac Martinić nije pravi patrijarhalni otac, već je bio popustljiv prema svojoj ženi i djeci.

9.2. PROFIL MAJKE U ANALIZIRANIM ROMANIMA

Majke su u Novakovim romanima prikazane tipično patrijarhalno. Skrušene su, tihe, zanemarene, ali nesebično vole svoju djecu. One ne prave razliku među njima. Iako je prikazana kao slabašna i nemoćna, figura majke izrazito je jaka. U *Pavlu Šegoti* može se vidjeti majčinska snaga nakon suprugove smrti. Sama je usmjerila sina na put i omogućila mu obrazovanje i daljnji razvoj. Valpurga je, s druge strane, činila sve što je mogla samo da Lucija dobije ono najbolje. Jele je sakrivala svoju bol pred kćerkom nakon suprugove smrti. Martinićka je ipak na kraju požalila što nije tretirala svu djecu jednako. Dakle, iako su slabašne i skrušene, majke su u ovim romanima jake ličnosti iako ih se stalno degradira, ali nemaju jak utjecaj na djecu. Zapravo, one su tu kako bi smirile odnose između supruge i djece.

10. SAMOUBOJSTVO KAO IZLAZ I BIJEG OD RODITELJA

Glavni Novakovi likovi sinova i kćeri na kraju dožive tragičan završetak ili pobjegnu daleko od roditelja. Juraj Stipančić je pobjegao od očeva utjecaja promijenivši čak i ime i prezime. Nije htio biti ni u kakvom kontaktu s obitelji. Dragi Martinić također je pobjegao od oca. Tito Dorčić, ne mogavši više izdržati psihički teror, izvršava samoubojstvo kao jedini način oslobođenja od života i roditelja. Isto se tako Pavao Šegota na kraju ubio jer nije mogao podnijeti što nije poslušao majku i postao svećenik. Doživio je veliki neuspjeh. Samoubojstvo i bijeg od roditelja može se shvatiti kao revolt prema roditeljima. Time su im, iscrpljeni od života i nepravde, donekle ukazali da su oni, upravo takvi kakvi su postali, proizvod njihova odgoja.

11. ZAKLJUČAK

Nije uzalud rečeno da je Vjenceslav Novak jedan od najboljih realista svoga vremena iako tada još nije bio cijenjen kao kasnije. Novak je usmjeren na suvremene pojave svoga doba prikazujući prije svega društvene i obiteljske odnose. U djelima koja su analizirana, Novak razotkriva patrijarhalni društveni sustav, a svoje protagoniste crta kao pojedince koji su obilježeni vrijednostima, stavovima i ambicijama svojih roditelja. Roditelji su vrlo važni u životu svakog djeteta i ne bi trebali ograničavati svoje dijete, nego bi mu trebali otvoriti širom svijet i mogućnosti koje će sam odabrati. To je, ujedno, i zaključak do kojega dolazimo čitajući Novakova djela.

12. LITERATURA I IZVORI

Literatura:

1. Feldman, Stanislav: *Sudbina Evinih kćeri*, ArTresor, Zagreb, 2012.
2. Hegel, Georg Wilhelm Friedrich: *Osnovne crte filozofije prava*, Sarajevo, 1964.
3. Klaić, Bratoljub: *Rječnik stranih riječi*, Zora, Zagreb, 1999.
4. Merkle, Dunja: *Hrvatski pripovjedači u doba realizma*, Sys print, Zagreb, 1996.
5. Nemeč, Krešimir: *Otrov u duši*, Mozaik knjiga, Sedmo kolo, svezak 38., Zagreb, 2009.
6. Nemeč, Krešimir i suradnici: *Leksikon hrvatskih pisaca*, Školska knjiga, Zagreb, 2000.
7. Rosić, V.; Zloković, J.: *Prilozi obiteljskoj pedagogiji*, Graftrade, Rijeka, 2002.
8. Vukasović, Ante: *Obitelj – vrelo i nositeljica života*, Hrvatski katolički zbor "Mi", Zagreb, 1999

Izvori:

1. Novak, Vjenceslav: *Otrov u duši, Posljednji Stipančići*, svezak 38., Mozaik knjiga
2. Novak, Vjenceslav: *Pet stoljeća hrvatske književnosti, Tito Dorčić*, Matica Hrvatska, Zagreb, 1946.
3. Novak, Vjenceslav: *Pavao Šegota*, Minerva nakladna knjižara D. D., Zagreb, 1931.
4. Novak, Vjenceslav: *Pod Nehajem*, Minerva nakladna knjižara d. d., Zagreb, 1932.
5. https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=150009, posjećeno 12. 9. 2019.

13. SAŽETAK

U ovome radu analizirali smo odnose roditelja i djece u romanima *Posljednji Stipančići*, *Tito Dorčić*, *Pod Nehajem* i *Pavao Šegota* Vjenceslava Novaka. Analiziranjem romana uvidjeli smo kako roditelji, posebice patrijarhalni očevi, mogu negativno utjecati na život svoje djece. Upoznali smo sudbinu nekoliko glavnih likova i uočili slične posljedice nastale pogrešnim roditeljskim odgojem. Primijetili smo da djeca ne mogu podnijeti teret koji im nameću roditelji pa to dovodi do njihovog bijega od njih ili, nažalost, samoubojstvu.

14. ABSTRACT

In this paper work we have analyzed the relations of parents and children in the novels *Posljednji Stipančići*, *Tito Dorčić*, *Pod Nehajem* and *Pavao Šegota* of Vjenceslav Novak. Analyzing the novel we saw how parents, especially patriarchal fathers, can negatively impact their children's lives. We got to know the fate of several of the main characters and noticed similar consequences of wrong parenting. We have noticed that children can not bear the burden imposed on them by their parents, which leads to their escape from them or, unfortunately, to suicide.